

УДК 37.035:378-057.875

Л. М. Романкова
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач відділу виховної та психолого-педагогічної роботи
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Зміст явища виховання студентської молоді як соціальної реальності неможливо уявити як таке, що існує без специфічних організаційних структур ВНЗ і Світового суспільства знань, які формалізують і зберігають у цілісності потоки речовини, енергії та інформації, доки вони перебувають у соціальному просторі й здійснюються у вимірі соціального часу. Тому освітній, а по-іншому навчально-виховний, простір ВНЗ, є складовою таких цілісностей, як соціальний простір національної системи освіти, країни і, нарешті, соціальний простір планети.

Зрозуміло, що найближчим до студентства є освітній простір ВНЗ, у якому на період навчання капсулітизується його життєдіяльність. Однак він є тимчасовим, оскільки молода людина готується для життя і професійної діяльності у знанневому суспільстві. Це означає, що в такому разі ми повинні говорити про Планетарне суспільство або Світове суспільство знань.

Таким чином, універсальною, тобто всеосяжною організаційною, формою для забезпечення нормальної течії життя студентської молоді є соціальний організм країни, а в нашому випадку – планетарний соціальний організм, що швидко формується на планеті [1]. У такому вимірі сенс поняття «організм» уявляється тут «як велика архітектонічна споруда, як ієрогліф розуму, що проявляє себе в дійсності» [2].

У монографіях вітчизняних дослідників «Фантом планетарного організму: погляд у майбутнє» і «Дрейф планетарного світу: погляд у третє тисячоліття» обґрунтовується прогностична концепція становлення протягом ХХІ століття планетарного соціального організму на основі трьох провідних тенденцій глобалізації сучасного соціального світу, що ведуть до онтологічної, інформаційної та організаційної єдності процесів і продуктів у структурі Світового суспільства знань. Далі ми цю думку розгорнемо більш ґрунтовно, оскільки предмет нашого дослідження вимагає саме бачення видозмінених умов життєдіяльності юнаків і дівчат у глибинах ХХІ століття.

Концепт «виховання студентської молоді в контексті формування Світового суспільства знань» має складну структуру, оскільки є зіставленням двох різних за походженням, природою й характером перебігу процесів: з одного боку, формування Світового суспільства знань, що відбувається стихійно, підживлюється «духом інформаційної епохи» і пояснюється законами синергетики, а з іншого – здебільшого індивідуалізований, цілераціонально організований процес виховання студентської молоді в освітньому просторі сучасного ВНЗ, що детермінується виховним ідеалом майбутнього Світового суспільства знань, підпорядковується законам психологічного міжособистісного спілкування студента і викладача та закономірностям соціальної комунікації під час виховної взаємодії її учасників.

Щоб довести характер явища як соціальну проблему, треба виокремити в цій суперечності специфічні елементи, сукупність яких вибудовує кістяк соціальної проблеми. Зазвичай доведення соціального проблемного характеру будь-якого явища відбувається за ланцюгом: соціальна необхідність, соціальна потреба, соціальний інтерес, зрештою, соціальне протиріччя. Саме ці елементи складають архітектоніку явища «формування виховання студентства в контексті становлення Світового суспільства знань» як соціальної проблеми та «надають» їй такого фундаментального атрибута, як об'єктивний характер.

У нас же відбувається все навпаки, оскільки процес виховання студентської молоді та процес формування Світового суспільства знань практично всіма дослідниками без

винятку сприймаються як загальнолюдська, і більше того, вічна проблема, що наявна впродовж усього періоду планетарного буття людства.

Найбільш глибокою внутрішньою основою проблеми є соціальна (суспільна, історична) необхідність, порівняно з якою проблема виховання студентської молоді є специфічною для соціального життя формою її існування та вираження. Як зазначає М. Пилипенко, «необхідність за визначених умов – це річ, явище, предмет у їх загальному зв'язку, вираз переважно внутрішніх, стійких, повторюваних, загальних відносин дійсності, основного напрямку її розвитку» [3]. Але неминучість є лише одним із видів існування необхідності. Є й інший її вид – потреба. Щодо цього В. Тугарінов стверджував: «Поняття необхідності має два сенси: сенс неминучості та сенс потреби» [4].

Окрім того, соціальна потреба у вихованні студентської молоді, що виражає відносини системи вищої освіти до становлення Світового суспільства знань як середовища свого існування, виявляє тим самим і своє ставлення до інших його елементів, які слід розглядати умовами її існування. «Наші потреби, – слушно писав К. Маркс, – породжуються суспільством, мають суспільний характер» [5].

Як будь-яке самодостатнє соціальне утворення, що існує в рамках Світового суспільства знань, виховання молодого покоління як провідна потреба родового життя планетарної спільноти, повинна забезпечити свою онтологічну цілісність і функціональне благополуччя, які гарантуються на етапі сталого розвитку гомеостазом, а на етапі трансформації до якісно нового стану цілого – Світового суспільства знань – гомеорезом.

На наступній стадії свого руху явище «соціальна проблема» ніби відривається від свого колективного носія – студентської молоді – й знаходить своє безпосереднє втілення в зовнішньому середовищі. Існування потреби системи виховання молодого покоління в навколишньому середовищі – Світовому суспільстві знань – відоме нам як її соціальний інтерес. Соціальний інтерес студентської молоді в набутті шляхом виховання в освітньому просторі ВНЗ особистісних і професійних властивостей формалізується на практиці як її вимоги до свого цілого – Світового суспільства знань.

У такому вигляді потреби студентської молоді в бутті Світового суспільства знань як соціальної цілісності остаточно оформляються як її соціальний інтерес. І цим вони, студентська молодь і Світове суспільство знань, поєднуються у виховній взаємодії. Суб'єктивоване, до якого належить вихована особистість молодої людини, і об'єктивоване, яким є Світове суспільство знань, незалежно від того, що тільки ще починає формуватись, інтегруються спочатку у виховній, а згодом – у соціальній взаємодії. Таке поєднання є нічим іншим, як загальним соціальним інтересом. Тут важливо підкреслити, що «загальний інтерес існує, – як писали К.Маркс і Ф.Енгельс у «Німецькій ідеології», – не тільки в уявленні як «загальне», але понад усе він існує в дійсності як взаємна залежність індивідів, між якими поділена праця» [6].

Отже, іманентний зв'язок між вихованням студентської молоді та Світовим суспільством знань як органом планетарного соціального організму має діяльнісну основу, бо кожен із них повинен отримати діяльність від іншого й сам надати іншому діяльність певної якості. Взаємозв'язок шляхом діяльності є сталим процесом, за допомогою якого відбувається відтворення системи сталих суспільних відносин. Якщо врахувати, що студентська молодь після завершення навчання в системі вищої освіти поповнює або навіть, як

учора у Грузії, а сьогодні в Україні, змінює існуючий склад технічної, економічної, наукової, політичної, керівної еліти країни, то стає очевидним, наскільки важливою є проблема її позитивного виховання в сучасному ВНЗ.

Таким чином, соціальна проблема з'являється й визнається майже одноставно саме в той момент, коли існуюча система суспільного виховання перестає обслуговувати загальні інтереси населення країни. Зараз – це відтворення на більш високій семантичній основі громадянського суспільства, наукове й кадрове забезпечення державотворчого процесу, розбудова соціально орієнтованої економіки України. І впливає вона з розбіжностей між змістом, спрямованістю й характером виховної діяльності сучасних ВНЗ у складі національної системи вищої освіти, якістю функціонування та системи управління країною або планетарним розвитком.

На цьому підґрунті й сформувалося соціальне протиріччя між процесом виховання студентської молоді та процесом формування Світового суспільства знань, яке ми розглядаємо як онтологічну основу зазначеної проблеми у сфері управління нині галуззю національної освіти, а завтра – системою глобальної освіти.

Отже, протиріччя – це особливий, розчленований на дві протилежності, стан соціальної проблеми. Протиріччя наявне у всьому процесі руху проблеми – від зародження до її вирішення. Тому про протиріччя, що лежить в її основі, можна говорити як про стрижень і таємницю соціальної проблеми виховання студентської молоді в контексті формування Світового суспільства знань.

Різноманіття типів протиріччя детермінує різноманіття типів проблем. Зараз ми наближаємося до питання про можливість тлумачення соціальної проблеми виховання студентської молоді у фарватері формування Світового суспільства знань у широкому й вузькому сенсах. Коли ми визначаємо цю проблему як форму існування та вираження необхідності для системи управління планетарним розвитком здійснити певний вид виховної діяльності, то говоримо про суспільну проблему в широкому сенсі слова. У вузькому ж – поняття проблеми виховання студентської молоді розглядається вже як одна сторона розвитку суспільного протиріччя. Другою стороною виступають суспільні умови, що детермінуються станом й атрибутивними властивостями Світового суспільства знань.

Як висновок, з огляду на розглянуте нами вище, можна стверджувати, що розвиток або саморозгортання соціальної проблеми виховання студентської молоді у фарватері формування Світового суспільства знань здійснюється по лінії: необхідність – потреба – інтерес – протиріччя. Гострота протиріччя свідчить про зрілість соціальної проблеми виховання студентської молоді.

Тепер постало питання про зміст соціальної проблеми існуючої системи виховання студентської молоді в контексті становлення Світового суспільства знань. Специфіка її змісту полягає в тому, що система вищої освіти – це не морфологічно відокремлений від середовища об'єкт, а функціональний орган у структурі соціального організму будь-якої країни – сьогодні, і у складі планетарного соціального організму – завтра.

Як впливає із процесуальної природи цього явища, зміст соціальних проблем виховання студентської молоді пов'язується із процесами деформації та саморозпаду, дисфункціями, аритмією та дисгармонією, які спостерігаються у функціонуванні системи управління соціальним організмом країни. В Україні це відчувається надзвичайно гостро, незважаючи на те, що щорічно кожен четвертий молодий фахівець Європи – випускник українського ВНЗ.

Зміст соціальної проблеми виховання студентської молоді своїми визначеннями, характеристиками, структурою, рухом, висловлюючись мовою Г.Гегеля, зобов'язаний умовам. Умови, що детермінуються суспільством, немовби трансформують свій зміст у соціальну проблему виховання. Проблема виступає як таке, що зумовлене.

Умови водночас формують поведінку системи управління виховним процесом. Трансформація змісту зовніш-

ніх умов, нав'юваних суспільством у соціальну проблему виховання молоді, веде до видозміни або збагачення функцій системи управління ВНЗ. Тому проблему виховання студентської молоді остаточно не можна вирішити, якщо не розглянути видозміну функцій управління виховною діяльністю в освітянському просторі ВНЗ. Цей процес має два типи прояву. Перший тип – видозміна тих управлінських дій, що вже використовуються нині на практиці, а другий – поява принципово нових видів організаційної діяльності, що часуються від властивостей Світового суспільства знань.

Одночасно тут варто підкреслити те, що умови, які породжуються новим типом суспільства, у структуру якого завжди буде вмонтована система вищої освіти, є засобами вирішення соціальних проблем системи виховання студентської молоді та управління нею.

Отже, зміст соціальної проблеми виховання студентської молоді розкривається як сукупність вимог системи управління освітою до себе або до соціального організму країни та окремих його підрозділів, наприклад, економіки, соціальної сфери, політики, ідеології або їхніх якостей функціонування, спрямованості, характеру та масштабу.

Ця обставина важлива для визначення як структурних елементів цього дослідження умов виховання молодих фахівців для економіки, політики, громадянського суспільства та гуманітарної сфери. При цьому зазначимо, що ці вимоги можуть бути суперечливими, наприклад, сучасна українська економіка вимагає значного розширення свободи для малого й середнього бізнесу, а правляча команда урядовців на словах вимагає те ж саме, однак у сфері адміністративного менеджменту робить діаметрально протилежне.

Кожен з елементів соціальної проблеми має такий атрибут, як вимоги, що становлять стрижень змісту соціальної проблеми виховання студентської молоді в освітньому просторі ВНЗ, є її онтологічною основою. По-перше, така основа має соціальну природу; по-друге, безпосередньо пов'язана з системою управління виховною діяльністю ВНЗ; по-третє, має морфологічний і функціональний виміри; по-четверте, виходить на формування особистості студента та суспільства знань у своєму горизонті; по-п'яте, відповідає вищому, або організменому, рівню складності взаємозв'язків між особистістю та суспільством, оскільки, з одного боку, вони творять і відтворюють соціальний організм країни, якій належить конкретний ВНЗ, а з іншого – породжують планетарний соціальний організм.

Зміст соціальної проблеми слід розглядати як сукупність специфічних процесів виховання студентської молоді за принципом «суб'єкт-об'єктних» відносин або виховної взаємодії викладачів і студентів на «суб'єкт-суб'єктних» засадах, що тісно пов'язаний, як відомо, з формою, до якої належить усе певне. Форма соціальної проблеми виховання студентської молоді в контексті формування Світового суспільства знань, таким чином, – це зміст, що просто утримується у фіксованому вигляді й завдяки цьому стає доступним для спостереження дослідником.

Форма соціальної проблеми виховання студентської молоді з'являється, як відомо, перед дослідником у бутті. На етапі розгортання вона обов'язково «захопить» протилежну частину й викличе до життя відповідну суб'єктивну (викладачів) й об'єктивну (ВНЗ) форму в складі суспільства.

На етапі функціонування буття соціальної проблеми виховання студентської молоді в ході становлення Світового суспільства знань протікає як динамічна рівновага між протилежностями, поки одна з них не почне домінувати над іншою.

На етапі розвитку буття соціальної проблеми набуває однієї з форм «зняття» протиріччя. Це означає, що у носіологічному горизонті ми маємо спостерігати саморозгортання поняття «проблеми виховання». Це три фази саморуху поняття «проблема», до якого ми ще змушені будемо повернутись.

Рух соціальної проблеми системи управління складається з руху протиріччя між рівнями існування соціального

світу. На практиці вже давно створився певний стереотип сприймання лінії руху розвитку протиріч: тотожність, відмінність, протилежність, конфлікт. Таким чином, рух соціальної проблеми охоплює всі три рівні буття соціального світу: мікрорівень, макрорівень і мегарівень.

Водночас увага дослідників до осягнення сутності соціальної проблеми виховання студентської молоді на практиці здійснюється у зворотному напрямку. Спершу вивчається протиріччя, згодом – інтерес, потреби та необхідність. Саме такий алгоритм, порядок і глибина забезпечують цілеспрямований перехід у дослідженні й використанні теорії виховання: від «гарячого» тактичного до поміркованого оперативного та ефективного стратегічного вивчення системи виховання студентської молоді, у структурі інтегрованого цілого – системи управління ВНЗ, що, крім управління, утримує ще й алгоритми самоорганізації й регуляції.

Соціальна проблема системи виховання студентської молоді має свою структуру, оскільки зміст, що складається з елементів, не може перебувати в неструктурованому вигляді. Головними зв'язками цієї структури є взаємовідносини внутрішніх основ, вимог, умов виникнення, умов вирішення, наслідку діяльності людей з вирішення цієї соціальної проблеми вищої школи. При цьому головними відносинами структури проблеми виховання студентської молоді є відношення між її вимогами, умовами виникнення та умовами вирішення. Це означає, що додається ще один обов'язковий дискурс для аналітично-пошукової роботи – дослідити внутрішній стан виховного/освітнього середовища конкретного ВНЗ.

Структура соціальної проблеми виховання студентської молоді завжди забезпечує її головну функцію, яка полягає в регулятивному впливові на поведінку людей. Оскільки соціальна проблема виховання є певною системою, то вона є системою регуляторів. Зрозуміло, що регулятивними властивостями володіє тією чи іншою мірою кожен з елементів проблеми виховання і що сила та роль кожного з регуляторів різні в різних освітніх середовищах ВНЗ.

Соціальна проблема системи виховання студентської молоді висуває свої вимоги до соціального організму ВНЗ й через такі форми вираження соціальної необхідності, як: соціальна норма, принцип, повинність, обов'язок, місія, зобов'язання. Послідовність регулятивної дії соціальних законів виховання така: вимоги соціальних законів проявляються через вимоги проблем виховання, вимоги проблем виховання – через вимоги соціальних норм тощо.

Враховуючи щойно розглянуте, можна дати більш широке визначення сутності поняття «соціальна проблема системи виховання». На наш погляд, соціальна проблема системи виховання студентської молоді – це форма існування та вираження необхідності для системи управління ВНЗ тривало здійснювати специфічну регуляційну (організаційну) діяльність, без якої неможливо забезпечити творення й відтворення органічної сукупності суспільних відносин на кожному з етапів саморозгортання соціального організму ВНЗ і соціального організму країни.

Зрозуміло, що на кожному із цих етапів систему управління чекає «свій» набір соціальних проблем виховання. І вона повинна бути готовою розробляти заходи для їх вирішення. «Історично неможливо, – підкреслював Ф. Енгельс, – щоб суспільству, що стоїть на нижчому ступені економічного розвитку, довелося вирішувати задачі та конфлікти, які виникли і могли виникнути лише в суспільстві, що стоїть на більш високому ступені розвитку» [7].

При цьому, як свідчить теоретичний аналіз, варто детальніше дослідити інші складові елементи головного відношення її структури, окрім вимог (змісту) соціальної проблеми виховання студентської молоді в контексті формування Світового суспільства знань, а саме: умови виникнення та умови вирішення.

Водночас підкреслимо, що умови формування та умови вирішення проблеми виховання студентської молоді різняться між собою не тільки в часі, а й тим, що перші є можливістю других, що перші – необхідні й недостатні умови, а

другі – необхідні й достатні. Окрім того, умови виникнення проблем виховання студентської молоді не вибираються, а деякі умови вирішення можуть вибиратись, тому що одну й ту ж проблему можна вирішити за допомогою різних засобів.

Щоб пояснити генезис соціальних проблем виховання студентської молоді, необхідно показати походження, виникнення, а в більш широкому значенні – зародження та наступний процес їх розвитку в структурі системи управління ВНЗ.

Вивчаючи генезис соціальної проблеми виховання студентської молоді, потрібно виходити з того, що вона, як соціальне явище, детермінується двома чинниками: підставою та умовами. При цьому підстава – особистість студента, породжує зміст діяльності виховного органу, який є відносно самостійним агентом соціального процесу, умови квантують його у специфічні вузли. Інакше кажучи, це означатиме, що сама проблема виховання виникає через рух підстави, тобто саморозгортання атрибутивних властивостей молоді людини, а розмір проблеми виховання – через умови, що склалися на певний момент і в певному місці. Тут є і зворотний рух. Якщо умови потребують від системи вищої школи певних змін, то вона може здійснити їх, тільки опираючись на можливість підстави, тобто властивості студентської молоді.

З огляду на це під час генетичного аналізу варто бути гранично уважним при розведенні підстави і умов, бо це дуже складне завдання, оскільки діалектичне «перетворення» умови на зумовлене, причини – на наслідок, загального – на особливе, підстави – на результат є загальним законом формування цілісних систем – від космологічних до соціальних, до яких, безумовно, належить й проблема виховання студентської молоді в контексті становлення Світового суспільства знань.

Під підставою формування соціальних проблем виховання треба розглядати науку як сферу духовного виробництва, теоретичної діяльності людини, функція якої полягає у виробленні та систематизації знань про дійсність, доведення їх розуміння до законів, а у практичному вимірі – до формулювання принципів організаційної і взагалі, соціальної поведінки особистості в просторі виховних практик відповідно до логіки саморозгортання родового життя людей.

Зараз варто перейти до стислої характеристики умов як чинника детермінації соціальних проблем виховання студентської молоді. Оцінюючи умови детермінації соціальних проблем виховання, беремо до уваги те, що явище, яке розгортається в соціальному організмі ВНЗ або його складових елементів – особистості та суспільстві, ще має набути функції, визначення (властивість) умови щодо проблеми управління виховною діяльністю або виховною взаємодією. Із цього приводу Г. Гегель писав: «Коли ми говоримо про умови існування якоїсь речі, то під цим розуміємо двоїстість: по-перше, певне наявне буття, певне існування цього безпосереднього і, по-друге, призначення цього безпосереднього бути знятим і слугувати для здійснення другого» [8].

У першому наближенні умови формування соціальної проблеми виховання студентської молоді можна охарактеризувати як соціальне явище, що впливає на її виникнення, існування, розвиток та вирішення. Насамперед, вони тлумачаться в широкому і вузькому смислах. У широкому смислі соціальне явище виховання студентської молоді означає явище (процес, річ, відношення, діяльність і т. ін.), що веде до появи проблем у системі управління. У вузькому – це явище, необхідне для виникнення, існування або зміни виховного процесу, заміни його, скажімо, на самовиховання юнаків і дівчат.

Відомо, що якості явища не виникають з його відношення до інших явищ. Вони притаманні самому явищу, що в цьому випадку детерміноване смислогенезом у структурі особистості [9].

Вважаємо, що умови, які детермінують появу соціальних проблем у виховній сфері, можуть бути як мінімум двох видів, а саме: первинні та вторинні. При цьому нагадаємо,

що «умови, за Г. Гегелем, – являють собою певний розкиданий матеріал, що чекає і вимагає свого застосування» [10]. Ми вже зазначали, що наявність і прояв різних сил змушує нас первинними умовами вважати систему суспільних відносин ВНЗ, а вторинними – відношення, що становлять соціальне тіло Світового суспільства знань, а ширше – планетарного соціального організму. Про відчуття наявності такого впливу свідчать дослідження, присвячені планетарному вихованню [11].

Механізм впливу первинних умов системи суспільних відносин, які складають соціальний організм ВНЗ, на систему виховання студентської молоді можна розкрити, опираючись на праці К. Маркса, у яких обґрунтовано діалектику перетворення системи в цілісність [12]. Безумовно, що саме цим шляхом розвивається корпоративна система виховання молоді, бо в структурі одного й того ж соціального організму ВНЗ не може бути винятків для однакових за походженням органів.

Зрештою, розглянемо вплив вторинних умов на формування соціальних проблем виховання студентської молоді у процесі становлення Світового суспільства знань. Вони пов'язані зі станом планетарного соціального середовища, що слугує полем можливого розвитку вже тепер соціального організму будь-якої країни та його підсистем, наприклад, національної системи вищої освіти. Процеси глобалізації, що спостерігаються в розвитку світової спільноти, становлення єдиного організаційного простору, універсальності технологій та створення інформаційних систем типу Інтернету формують сукупність проблем для управління виховною сферою не так матеріального, технічного або фінансового плану, як кадрового та психологічного походження.

Механізм впливу вторинних умов на формування проблем виховання студентської молоді діє у фоновому режимі. Це означає, що він змінює первинні умови, що детермінуються соціальним організмом ВНЗ, надаючи їм певного характеру та швидкості течії процесів, що згодом впливає на систему управління корпоративною сферою виховання студентської молоді. Тому в одному випадку вони, вторинні умови, уповільнюють хід задоволення потреб управління виховним процесом, і на цьому підґрунті додатково виникають проблеми, у другому – висувують принципово нові вимоги до неї і, намагаючись виконати їх, формують у собі виховні потреби, які нічим задовольнити, оскільки умови вирішення ще відсутні або тільки складаються.

Отже, варто зауважити, що вторинні умови можна було б і не розглядати під таким кутом зору, якби не одна обставина. Вона полягає в тому, що сучасна світова спільнота, тобто захід і схід водночас, живе у транзитних соціумах. Це означає, по-перше, що розбудова національної системи вищої освіти без урахування світової тенденції в досягненні смислогенезу має великий ризик знову опинитись на узбіччі загальнореволюційного процесу, а по-друге, копіювати закордонний досвід без урахування логіки розгортання національної системи управління освітою недопустимо. Дане зауваження особливо важливе для України.

Сформувати соціальну проблему системи виховання студентської молоді означає сформувати головне відношення її структури, а саме: формалізувати вимоги або потреби системи виховання юнаків і дівчат, умови їх формування та умови вирішення. При цьому структура проблеми виховання – це така складова частина системи численних характеристик проблеми, яка являє собою інваріантний аспект проблеми, стійке в ній і тому дещо відокремлене від явищ, що детермінують проблему. Водночас зміни в проблемі раціональної організації виховання студентської молоді відбуваються як під впливом довкілля, так і під впливом автономних вимог проблеми. Аналогічна справа з явищами, які стають умовами вирішення проблем.

Формування проблеми відбувається, як відомо, трьома етапами. Алгоритм саморозгортання поняття «проблема» як руху сутності цілого проаналізовано в гегелівському вченні про науку логіки [13].

До морфологічних проблем системи виховання студентської молоді належать ті проблеми, що стосуються структури

або «устрою» її як відносно самостійного утворення. Так, морфологічні деформації мають місце у випадку недостатнього фінансування системи виховання студентської молоді або виключення її з суспільного розподілу праці, як це притаманно Болонському процесу. Це добре відомо. Крім того, треба згадати, скільки проблем у нас виникло з уведенням у дію нових законодавчих актів, наприклад, нормативної бази з питань створення єдиного європейського наукового й освітнього простору, введення в дію Законів України «Про вищу освіту» та «Про наукову і науково-технічну діяльність», суперечки навколо розробки Закону України «Про освіту» та ін.

До функціональних проблем системи виховання студентської молоді належать ті проблеми, що стосуються її функціональних властивостей. Їх ми можемо спостерігати й вимірювати через розбалансування якісних і кількісних показників розвитку особистості майбутніх фахівців для різних галузей народного господарства, аритмію, дисфункції та диспропорції в життєдіяльності ВНЗ, національної системи вищої освіти й соціального організму країни.

За джерелами походження такі протиріччя виникають, по-перше, між якісно тотожними елементами системи корпоративного виховання студентської молоді; по-друге, між функціонально диференційованими її елементами; по-третє, між функціонально протилежними елементами виховної системи.

Функціональний розлад у системі виховання студентської молоді можна усунути шляхом активної та цілорациональної діяльності системи управління ВНЗ за допомогою налагодження ефективного державного управління і державного регулювання, зрештою, продуманої стратегічно виваженої освітньої політики країни. Але тут є дві умови, які суттєво впливають на якість вирішення розладу. Перша з них – це наявність розвиненого зворотного зв'язку в системі управління виховною діяльністю. Друга – це бюрократизація системи управління ВНЗ, корупція в системі освіти, некомпетентний протекціонізм або лобізм в освіті, бо, як будь-яке самостійне ціле, вона може поставити особисті інтереси керівництва ВНЗ вище від суспільних і бути «глухою» до вимог нового суспільства.

Соціальні проблеми виховання студентської молоді як морфологічного, так і функціонального походження водночас можна класифікувати в загальноеволюційному процесі як співвідношення між старим і новим. Протиріччя типу «старе – нове» – це протиріччя поступального розвитку, протиріччя зростання. Їх вирішення означає виникнення нових можливостей, нових стимулів і рушійних сил. Тому логічно, що саме вони становлять основу аналізу при пошуку джерел подальшого розвитку системи виховання студентської молоді, що детермінується потребами Світового суспільства знань.

Таким чином, проблеми в системі виховання студентської молоді в контексті становлення Світового суспільства знань виникають двома шляхами. Один з них ми пов'язуємо зі смислогенезом як явищем космічного походження й незалежним від суб'єкта історичної дії. Наука, яку спочатку ми розглядали як підставу формування проблем виховання молоді, у недалекому майбутньому може інтегруватися не тільки з навчанням і вихованням у єдиний освітнянський процес, про що сьогодні йдеться, а й захопити у свій вир багатоманіття й суперечності релігійних вірувань, що неодмінно спричиняє зростання на пруги у виховній сфері будь-якого ВНЗ. Про це свідчать накопичування суперечностей і наростання конфліктногенності у ВНЗ Франції, Німеччини, Австрії, США та ін. країн світу. Це варто вважати закономірністю глобалізаційного походження, що неодмінно несе в собі Світове суспільство знань.

Другий шлях – це тиск на систему виховання студентської молоді з боку Глобального громадянського суспільства [14], яке нині інтенсивно трансформується в континентальну та планетарну цілісність. Саме ці соціальні структури створюють умови, що формують проблеми в структурі та функціонуванні системи виховання студентської молоді й управління нею, визначають морфологічні та функціональні її характеристики.

Підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку, що соціальна проблема в структурі системи управління виховною діяльністю ВНЗ остаточно сформована, коли викриста-

лізувалось головне її структурне протиріччя, а саме: вимоги, умови виникнення та умови вирішення. Дві складові ми вже розглянули, а зараз з'ясуємо умови розв'язання соціальних проблем системи виховання студентської молоді.

Щоб розглянути специфіку умов вирішення соціальних проблем виховання, необхідно зазначити два моменти: по-перше, провести більш глибоку лінію між умовами виникнення та умовами вирішення соціальних проблем виховання, а по-друге, уточнити світоглядно-методологічні та ідеологічні передумови вирішення соціальних проблем управління виховним процесом у сучасному ВНЗ.

Соціальна проблема виховання студентської молоді у процесі становлення Світового суспільства знань формує новий зміст, який наповнює систему управління позитивним матеріалом на підставі створеного ідеалу виховання майбутнього фахівця. При цьому негативний матеріал, що деформував процеси управління виховною сферою ВНЗ, відносини, зв'язки в соціальному органі, зменшуються в обсязі та впливі на ціле. Орган управління корпоративним виховним процесом оживає, починається фаза оздоровлення та підйому в розвитку.

Умови вирішення проблем виховання водночас виконують роль ефективних засобів їх вирішення. Під засобами людської діяльності нерідко розуміються саме її умови. Так, К. Маркс, аналізуючи структуру процесу праці, зазначав: «Крім тих речей, завдяки яким праця впливає на предмет праці і які тому так чи інакше слугують провідниками її діяльності, у більш широкому сенсі до засобів процесу праці належать усі матеріальні умови, необхідні загалом для того, щоби процес міг здійснюватись» [15]. Г. Гегель, зокрема, визнавав «засіб» як визначеність об'єкта через мету. Отже, ми повинні розпізнавати подвійну природу засобу: як засіб реалізації мети і як засіб визначення мети, бо надто жорстким є розчленування функцій засобу на ідеальну та реальну.

Проблема виховання студентської молоді разом з умовами становлення й реалізації детермінує наслідки діяльності людей з її вирішення. Наслідок же виступає як обумовлене щодо всіх трьох факторів життєдіяльності: проблеми та двох типів її умов. Види відношень детермінізму між цими чотирма факторами різні: відношення умов та обумовленого (у вузькому сенсі), основи та заснованого, причини та слідства, можливості й дійсності. Наслідок, таким чином, виступає як обумовлена, заснована дійсність.

Тепер можна відтворити алгоритм розв'язання соціальних проблем виховання студентської молоді в контексті формування Світового суспільства знань. Він має свою логічну послідовність дій, яку можна назвати механізмом вирішення соціальних проблем управління виховною сферою ВНЗ.

Критерій якості вирішення соціальних проблем виховання студентської молоді – розвиток Світового суспільства знань у структурі планетарного соціального організму. Якщо це проаналізувати на прикладі нашої країни, то стане очевидно, що в Україні швидко створений розрив між системою національної освіти і вищими органами управління державою.

Громадянське суспільство в Україні, незважаючи на створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, відсторонено поки від контролю за якістю управління освітою в середній школі та якістю підготовки робочої сили для народного господарства, малого й середнього бізнесу. Тим самим державне управління освітою не потрапляє під дію механізму соціального контролю. Так, на основі дії механізму зворотного зв'язку в системі управління формується й функціонує механізм самовідтворення соціальних потреб системи управління, який є запорукою її саморозвитку як самодостатнього соціального органу в складі соціального цілого – організму країни та відповідний йому за морфологією і функціональними можливостями.

Висновки. Завершуючи аналіз походження й змісту соціальних проблем виховання студентської молоді в контексті формування Світового суспільства знань, слід зазначити:

– по-перше, проблема виховання студентської молоді в контексті становлення Світового суспільства знань дійсно набуває соціального характеру, оскільки студентська

молодь, що масово після чотирьох-п'яти років навчання в системі вищої освіти отримавши диплом бакалавра чи магістра, перестала задовольняти потреби становлення й відтворення нового виду суспільства інформаційної доби і на цій основі сформувалася соціальна потреба в якісно іншому випускнику ВНЗ;

– по-друге, у ході аналітичної роботи з'ясовано, що первинні умови виховання студентської, що приховані в системі корпоративних суспільних відносин, є засобами їх вирішення, тому їх слід розкласти й проаналізувати як дидактичну, педагогічну, виховну системи й окремо – систему управління ВНЗ;

– по-третє, аналіз визначив вторинні умови, простір буття яких ми визначаємо як планетарний соціальний організм, становлення якого відбувається завдяки породженню Світового суспільства знань, що висуває принципово нові вимоги до майбутніх фахівців у сфері професійної діяльності й зумовлює: нові світоглядно-ідеологічні й ціннісні нарративи формування особистості майбутнього фахівця ще на стадії навчання у ВНЗ, а по-друге, формує специфічні вимоги до нього у вимірі громадянського суспільства, техніко-економічної, організаційно-політичної, соціально-психологічної, культурологічної та екологічної сфер життя суспільства;

Оскільки вторинні умови визначають, як впливає з вищевикладеного, зміст освітнього середовища ВНЗ, то далі є сенс розглянути зовнішні умови виховної діяльності, що детермінуються процесом формування Світового суспільства знань, а тільки потім заглибитися в аналіз виховних процесів у структурі ВНЗ, а також й особистості з метою актуалізувати проблему її самовиховання.

Література

- Бех В.П. Фантом планетарного організму: погляд у майбутнє : [монографія] / В.П. Бех, І.А. Грицяк, О.Г. Рябека; за ред. Ю.В. Бех. – К. : Леся, 2015. – 500 с.; Рябека О. Г. Дрейф планетарного світу: погляд у третє тисячоліття : [монографія] / О.Г. Рябека ; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – 588 с.
- Гегель Г. Философия права / Г. Гегель. – М. : Мысль, 1990. – С. 322.
- Пилипенко Н.В. Диалектика необходимости и случайности / Н.В. Пилипенко. – М. : Мысль, 1980. – С. 82.
- Тугаринов В. П. Соотношение категорий диалектического материализма / В. П. Тугаринов. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1956. – С. 105.
- Маркс К. Наемный труд и капитал / К. Маркс, Ф. Энгельс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М. : Изд-во политической литературы, 1957. – Т. 6. – С. 446.
- Маркс К. Немецкая идеология / К. Маркс, Ф. Энгельс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М. : Изд-во полит. лит-ры, 1955. – Т. 3. – С. 31.
- Энгельс Ф. Послесловие к работе «О социальном вопросе в России» / Ф.Энгельс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М. : Изд-во полит. лит-ры, 1962. – Т. 22. – С. 445.
- Гегель Г. Энциклопедия философских наук / Г. Гегель // Гегель Г. Сочинения: в 14 т. – М. ; Л. : Гос. изд-во, 1929. – Т. 1. – Ч. 1. – С. 245.
- Колесникова И.Е. Механизм смыслогенеза личности в онтогенезе: морфогенетический и онтологический контекст : [монография] / И.Е. Колесникова; Мін-во образования и науки, молодёжи и спорта Украины, Нац. пед. ун-т имени М.П. Драгоманова. – К. : Изд-во НПУ имени М.П. Драгоманова, 2011. – 205 с.
- Гегель Г. Феноменология духа / Г. Гегель // Сочинения Гегель Г. : в 14 т. – М. : Изд-во социально-политической литературы, 1959. – Т. 4. – С. 150.
- Зеленов С.А. Планетарное виховання студентської молоді в умовах глобалізаційних процесів / С.А. Зеленов. – Луганськ : Вид-во НЦПРК «НОУЛІЖ», 2009. – 207 с.
- Маркс К. Критика политической экономии (черновым набросок 1857–1858) / К. Маркс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М. : Изд-во полит. лит-ры, 1968. – Т. 46. – Ч. 1. – С. 229.

13. Гегель Г. Наука логики : в 3 т. / Г. Гегель. – М. : Мысль, 1971. – Т. 2. – 248 с.

14. Буряк В.В. Глобальное гражданское общество и сетевые революции / В.В. Буряк. – Симферополь : ДИАЙПИ, 2011. – 150 с.

15. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т. 1. Кн. 1. : Процесс производства капитала / К. Маркс // Маркс К., Энгельс Ф. Собр. соч. – 2-е изд. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1960. – Т. 23. – С. 191.

Анотація

Романкова Л. М. Виховання студентської молоді як соціальна проблема сучасності. – Стаття.

У статті зазначається, що пошук шляхів удосконалення виховання студентської молоді в контексті формування Світового суспільства знань є соціальною проблемою. Соціальне виявляється в бутті як тотальний процес обміну діяльністю між людьми, що виявляє й утверджує себе на практиці шляхом колективізму. Найближчим до студентства є освітній простір ВНЗ, у якому на період навчання капсулітизується його життєдіяльність. Універсальною організаційною формою для забезпечення нормальної течії життя студентської молоді є соціальний організм країни, а в цьому разі – планетарний соціальний організм. Доведення соціального проблемного характеру виховання студентства відбувається за ланцюгом: соціальна необхідність – соціальна потреба – соціальний інтерес – соціальна суперечність. Перелічені елементи становлять архітектуру явища «формування виховання студентства в контексті становлення Світового суспільства знань» як соціальної проблеми і «надають» їй такого фундаментального атрибута, як об'єктивний характер.

Ключові слова: виховання студентської молоді, виховний простір ВНЗ, соціальна проблема, соціальна потреба, соціальне протиріччя.

Аннотация

Романкова Л. М. Воспитание студенческой молодежи как социальная проблема современности. – Статья.

В статье отмечается, что поиск путей совершенствования воспитания студенческой молодежи в контексте формирования Всемирного общества знаний является социальной

проблемой. Социальное проявляется в бытии как тотальный процесс обмена деятельностью между людьми, проявляет и утверждает себя на практике путем коллективизма. Близким к студенчеству является образовательное пространство вуза, в котором на период обучения капсулитизируется его жизнедеятельность. Универсальной организационной формой для обеспечения нормального течения жизни студенческой молодежи, является социальный организм страны, а в данном случае – планетарный социальный организм. Доказательство социального проблемного характера воспитания студенчества происходит по цепочке: социальная необходимость – социальная потребность – социальный интерес – социальное противоречие. Перечисленные элементы составляют архитектуру явления «формирование воспитания студенчества в контексте становления Всемирного общества знаний» как социальной проблемы и «предоставляют» ей такой фундаментальный атрибут, как объективный характер.

Ключевые слова: воспитание студенческой молодежи, воспитательное пространство вуза, социальная проблема, социальная потребность, социальное противоречие.

Summary

Romankova L. M. Personality development of student youth as a social problem of today. – Article.

The article argues that a search for improving student personality development programs in the context of building a Global Knowledge Society is a social problem. The social manifests itself as a total process of human interchange which institutes itself through collectivism. Students' life is centered around their higher educational institutions throughout the course of study. The country's social organism, or more appropriately, the global social organism, is regarded as a universal organizational form which secures a decent life for student youth. The author argues that student personality development is a social problem by analyzing the following phenomena: social necessity, social need, social interest, social controversy. The above-mentioned elements constitute the architectonics of student personality development programs in the context of building a Global Knowledge Society as a social problem and determine its fundamental objective character.

Key words: education of students, educational space of universities, social issues, social needs, social contradictions.